

Coperta: Mădălina Angelescu
Ediție îngrijită de: Ana Andreescu
Respect pentru oameni și cărți

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SELÇUK, ALTUN

Sultanul Bizanțului/Selçuk Altun; trad.: Tania Mochi. -
București: Editura Vivaldi, 2019
ISBN 978-973-150-145-1

I. Mochi, Tania (trad.)

821.512.161

Bizans Sultani by Selçuk Altun
Copyright©Selçuk Altun-Kalem Agency

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii VIVALDI

SELÇUK ALTUN

SULTANUL BIZANȚULUI

Traducere: Tania Mochi

Editura VIVALDI

ALPHA

Întotdeauna am specificat originea arabă a numelui meu ori de câte ori i-l spuneam unei persoane și mă simțeam stânjenit dacă vreuna pronunța greșit ultima silabă. Cândva, când am întrebat-o pe bunica cum am primit acest nume, ea mi-a răspuns: „Așa l-a chemat pe străbunicul tău”. Strămoșii mei interesați de afaceri au început ca exportatori, în Trabzon (Trebizonda) și, în cele din urmă, au ajuns cea mai bogată familie de la Marea Neagră. Eu am crescut ascultând cum aceste capete pătrate de rude pierduseră tot, după Războiul Crimeii.

Scuza bunicului pentru că a plecat la Istanbul a fost faptul că mama fusese admisă la Facultatea de Drept, după absolvirea liceului din Trabzon. Dar experiența cu privire la legi se limita doar la problemele legate de blocul de apartamente al familiei, din Galata, unde locuiau, și de clădirea comercială pe care-o aveau în Șişli. Ultimul măr al discordiei pentru bunicii mei a fost faptul că singura și unica lor fiică s-a îndrăgostit de chiriașul lor american. Până la urmă, mama s-a căsătorit cu Paul Hackett, cu consimțământul tatălui ei. Paul era reprezentantul regional al unui ziar de afaceri cunoscut în toată lumea. În anul următor, într-un spital privat aflat la 7 pași de casa noastră, am venit eu pe lume. Când am făcut doi ani, bunicul meu a murit și, patru luni mai târziu, părinții mei au divorțat. Paul Hackett s-a

Întors în țara lui fără să lase vreo adresă și noi ne-am mutat în apartamentul bunicii, care era lângă al nostru. Familia noastră s-a destrămat din cauza afacerii amoroase a lui Paul Hackett cu o canadiancă ispititoare. Aveam opt ani când am aflat acestea de la portar, care, probabil, mi-a dat această informație cu consimțământul bunicii. Dimineața, mama era întotdeauna iritată când mă vedea. Această iritabilitate a durat până în momentul în care am aflat de moartea lui Paul Hackett. Bătrânul psiholog căruia îi fusese încredințat a afirmat că situația se datora „reflexului condiționat al absenței” care se manifesta la mama, în raport cu ex-soțul ei.

Cea care conducea cuibul era bunica, iar mama și cu mine ne comportam ca doi frați în conflict constant. Bunica fusese și la Hagi. Făcuse și pelerinajul la Mecca, după moartea bunicului. Ori de câte ori lumea se referea la ea ca fiind „Haji Ulviye”, începea să-și mângâie cu repeziciune mătăniile. Radia de bunăvoință și rareori îi scăpa un film vechi turcesc transmis la televizor. Eu suportam aceste filme extrem de proaste numai din plăcerea de a o auzi înjurând personajele negative, folosind numele adevărate ale actorilor. Pentru a-i face plăcere, mergeam dimineața devreme la moschee, mă rugam în zilele de mari sărbători religioase și posteam la începutul și sfârșitul Ramadanului. De la fereastra băii puteai vedea Palatul Topcapî, ceea ce ea și făcea cu fler de Orient Mijlociu. Mi-a dat chiar un avertisment strict:

— Să nu cumva să te uiți la Palat când faci numărul doi!

La întrebarea mea:

— Nu avem măcar o poză cu tatăl meu? a venit rapid răspunsul înțepat al bunicii:

— Dacă vrei să vezi cum arată acest om bun-de-nimic, încearcă în oglindă!

Mulțumită tatălui meu bun-de-nimic, nu semănam deloc cu mama. Ea era o femeie cu față de cal și păr cârlionțat,

cu ochi bulbucați și o urâtenie contracarată numai de hainele șic pe care era renumită că le poartă. Era normal pentru ea să-și petreacă ore multe la salonul de înfrumusețare. Ambițioasă și eficientă, era un amestec bine dozat de mister și perfidie. Cum cele treizeci și patru magazine și doisprezece chiriași nu erau de-ajuns, cumpărase încă trei clădiri pe strada de mai jos de noi la un preț de nimic.

Niciodată, mama nu mi-a cumpărat jucării sau nu mi-a organizat petreceri de ziua de naștere și, niciodată, nu m-a ajutat la teme pentru acasă. Mult timp, am trăit cu credința că prin prostul tratament pe care mi-l aplica manifesta o formă de răzbunare pe ex-soțul ei. Neluând în seamă faptul că mama mă neglija, căutam ajutor pentru lecții la Eugenio Geniale sau, cum ne refeream noi la el, în glumă, la „Lordul Galatei”. Acesta era un levantin pe care imigranții anatolieni îl numeau Engin Baba și un profesor de istoria artei, la pensie. De la acest bărbat înțelept și fără vârstă (a arătat întotdeauna ca un bărbat de 60 de ani), am învățat să citesc enciclopediile, articol cu articol, cum să memorez dicționare, cum să deosebesc stilurile arhitectonice, cum să-i dau ordine mării și să-i spun ghicitori cerului.

În anul în care am început școala, mi-a adus o pasăre împăiată, în onoarea evenimentului. După aceasta, n-am mai avut ochi pentru nicio altă jucărie și am botezat-o Tristan, sub Dumnezeu știe ce influență. Avea picioare lungi și un cioc ascuțit. Spatele și coada erau de un albastru uluitor, gâtul alb și aripile verde-închis.

Clădirea frumoasă de pe strada Hoca Ali era Apartamentele Ipsilanti. Structurile obosite de pe ambele lor laturi păreau a se apleca spre interior, în timp ce acelea din fața lor erau parcă ușor înclinate ca într-o ceremonie sacră. Noi locuiam la ultimul etaj al clădirii de piatră, în două apartamente spațioase. De fiecare dată când intram în liftul antic și mă întindeam să apăs pe butonul pentru etajul al șaptelea, unde se afla apartamentul nostru, mă

Întâmpina o boare familiară de răcoare. A păși în camera de zi direct din lift însemna, practic, să fii îmbrățișat de silueta bizantină și otomană a istoricei peninsule. Încadrată de ferestre, în prim plan, marea se întindea de la Bosfor până la Cornul de Aur și panorama încețoșată a constituit fundalul jocurilor copilăriei mele. După ce-mi făceam lecțiile, mă lipeam de fereastră și dirijam traficul marin cu bastonul meu de comandă imaginar. Transformam Marea Marmara într-un lac și inventam povești de iubire despre căpitani, echipaj și pasageri ai navelor cargo care treceau, vase de pescuit și curse regulate peste ocean. Când răsărea soarele și lumina ca un proiector de cinema marea, începeam un război între două formațiuni ostile de armate plutitoare. Armata Mării Marmara năvălea din Marea Neagră, prin Bosfor, în timp ce rebelii Aramram năvăleau din cealaltă direcție. Conduceam războiul cu toate efectele dramatice posibile, în timp ce aripile sărmanului Tristan tremurau, în poala mea.

Clădirile din cartier, dintre care cea mai tânără avea 150 de ani, se bucurau de o intensă viață pe vârfurile acoperișurilor, datorită pescărușilor. Mi-l imaginam pe Tristan dezorientat pentru că mă împrieteneam cu un pescăruș pitic care se îndrăgostise de balconul nostru. Îi spuneam prietenului meu pescăruș Ali și încercam să-l hrănesc cu regularitate. Când l-am surprins, într-o zi, mâncându-și propriile fecale, m-am convertit instantaneu la vegetarianism. Când simțeam dorința presantă să văd Turnul Galata – care îmi purta noroc mie – mă duceam repede în bucătărie. Trăgând draperia de dantelă într-o parte, acel monument cilindric de 70 de metri înălțime părea să facă un pas spre mine. Acesta a fost construit din lemn, în anul 528, de către împăratul bizantin Iustinian, reconstruit, apoi, din piatră de către genovezi, în anul 1348, și restaurat de otomani, în 1510. Privind la fiecare piatră a acestui turn însemna pentru mine să călătoresc în timp,

spre un safari tridimensional. Și, când ajungeam la pălăria lui conică, mă cuprindea o poftă grozavă de înghețată. Mi-am pierdut orice speranță în legătura cu arta și poezia turcă, pentru că niciunul dintre pictorii sau poeții noștri nu săriseră vreodată de pe parapetul său. Priveam cu binoclul în căutare de fețe interesante și misterioase printre turiștii obosiți sprijiniți de ziduri, în timp ce un ghid ca un automat își recita textele-clîșeu.

Turnul Galata a fost întotdeauna un mediator între bizantini și otomani, mi-a spus Eugenio. L-am cunoscut pe burlacul Eugenio Geniale, pe care l-am luat de tată adoptiv, prin Alberto. Alberto și cu mine am mers la aceleași școli până în anii noștri la universitate. El locuia cu mama și cu o soră mai mare, Elsa, în apartamentele monumentale Dogan, nu departe de turn. Eugenio era vecinul lor. Tatăl italian al lui Alberto o părăsise pe mama lui grecoaică, pentru a se muta în Melbourne. Dar, Alberto putea cel puțin să se vadă cu tatăl lui, căpitan de iaht, în timpul verii. Mama lui dependentă de muncă era contabilă la un hotel și, întotdeauna, chichotea când îmi pronunța numele invers. Elsa cea cu ochii verzi, mai mare cu doi ani decât mine, a fost prima mea iubită. Eu credeam că și ea mă iubește, pentru că mă lua de braț sau mă ciupea de obraz, în drum spre cinema. Dar, în anul în care trebuia să-nceapă liceul s-a dus în vizită la mătușa ei din Genova, unde a descoperit lumea lesbianismului. În cele din urmă, s-a mutat la Veneția, ca să-nceapă o viață nouă.

Mi-a plăcut la școala elementară Okçumusa, care era la 222 pași de casă și se înălța cu semeție, ca reacție la înclinarea serioasă a străzii noastre. Acolo, am făcut toate eforturile pentru a obține nenumărate diplome de onoare, întâi pentru a o impresiona pe bunica și, apoi, pe câteva fete care rămâneau neprietenoase. Totul a fost în zadar. După Elsa, nu m-am mai îndrăgostit niciodată, n-am mai avut niciun flirt. Căpătasem frica primară de a fi respins și

acei băieți care se purtau ca niște clovni, ca să le impresioneze pe fete, mă dezgustau. Bunica, considerându-mă îngâmfat, a spus că eram copia identică a bunicului.

Am continuat la Liceul Austriac, la 155 de pași de casă. Eugenio a spus: „Ei, vei învăța o germană bună și engleză” și a tăcut. În acele zile, acesta era lucrul care făcea ca școlile să fie asemănate cu închisorile; mie locul îmi părea ca unul din acele spitale mobile, pe care le vedeam în filme. Am fost surprins că erau elevi care se temeau de cursurile de limbi, pentru că fiecare nou cuvânt pe care-l învățam îmi hrănea apetitul de a afla mai multe. Era ca și cum aș fi rezolvat încă un pătrat dintr-un puzzle-mosaic. Profesorul meu favorit a fost Herr T.B., care ne spunea de fiecare dată câte un aforism din autorul lui preferat Elia Canetti. El m-a învățat să joc șah și a spus: „Nu eu voi fi responsabil dacă devii dependent de șah”. M-a diagnosticat ca fiind un poliglot înăscut și eu nu l-am dezamăgit. Când am absolvit, în al unsprezecelea an de studii, învățasem italiana, franceza și ceva din turca otomană, destul cât să descifrez măcar inscripția de pe fântâna seacă de lângă Turnul Galata.

Am pus-o pe bunica să cumpere enciclopedia *Britannica* turcă, spunându-i că e un manual cerut la școală. Citind câte cinci pagini pe zi, am terminat cele douăzeci și două de volume, rând cu rând, în opt ani. Eram în clasa a opta și ocupat cu Entomologia, când s-a deschis ușa, ceremonios. Impresia de ironie din zâmbetul modest de pe fața lui Akile, m-a făcut oarecum suspicios.

— A murit tatăl tău, a spus ea, pe un ton ușor plictisit. Eu citeam cu oarecare scepticism propoziția: „Există mai mult de 700.000 specii cunoscute de insecte și, cel puțin la fel de multe, necunoscute...”, și mă întrebam de unde aflase ea vestea. Dar tot ce-am spus a fost:

— Cum?

Ea a spus:

— Mănâncă-ți strugurele și nu întreba din ce vie provine.

Mie mi-a înghețat sângele în vene.

Vestea morții tatălui meu a adus pacea între noi. Akile era ușurată. A renunțat total la rolul de mamă și și-a asumat total rolul de soră mai mare, ceea ce a fost de ajutor, când am avut nevoie. Am iertat-o.

*

Lui Alberto și mie ne plăcea să ne oprim întotdeauna prin cartierul vecin, când coboram dealul de la Galata spre Tophane. În timpul liceului, toate nebuniile se petreceau la Nezih Café, care se afla la limita dintre cele două cartiere. Trebuia să dăm mită ca să intrăm în acest local care mirosea a ceai stătut și fum de țigară. Emoția se declanșa în momentul în care strecuram primul pachet de țigări în mâna chelnerului limbut. Obişnuirii de la Nezih erau șoferi de taxi, birocrați, pensionari și nevroticii fără slujbă și dependenții de jocuri de noroc. Alberto și cu mine jucam cărți și speram, în secret, că se va declanșa o încăierare dramatică. Odată, a venit la masa noastră un tânăr beat, cu nu mai știu ce scuză și a-nceput să strige insulte la adresa noastră, de genul: „Voi rahați de pui, necredincioși din Galata, ce sunteți, duceți-vă de unde ați venit!”, când a apărut un bărbat chipeș de vreo treizeci de ani. Luându-l pe făptaș de ureche, l-a târât până la ușa și l-a dat afară. Așa l-am cunoscut pe „Albanezul”, Iskender Elbasan cel cu părul blond. Iskender Abi – noi îi spuneam Abi, înțelegând „big brother” – se mutase din casa socrului lui, după ce-și pierduse soția, la naștere, și venise în Galata. Eu nu vizitasem niciodată magazinul de bijuterii din Bazarul acoperit, din care el deținea o parte. Am zâmbit și le-am acordat puțină atenție obișnuirilor de la Nezih Café, care afirmau că era contrabandist de antichități. El era un ascultător răbdător care pronunța cuvintele clar și cu luciditate, dar cu accent de imigrant. El a fost cel care m-a condus prima

Rece... dată prin ușile batante ale *meyhane* și care a găsit-o pe sora medicală slavă care m-a dus prima oară la pat. Într-o zi, Iskender Abi s-a mutat la parterul apartamentului liniștit aflat dincolo de stradă, în diagonală cu noi. Cu trecerea timpului, a devenit confidentul și protectorul meu. Akile obișnuia să-l numească „Cavalerul de Galata” proletar.

Eugenio spunea că bizantinii i-au instalat pe genovezi în Galata din motive logice.

— Noi suntem un fragment din icebergul Genova care s-a separat cu 800 de ani în urmă și s-a înțepenit la Constantinopol.

Poate că de aceea, când am vizitat Genova, am fost surprins să găsesc acolo imagini reflecte ale Galatei. În zilele ei bune, Galata fusese un district locuit de o minoritate a clasei mijlocii în ascensiune, spunea bunica, dar când ne-am mutat noi acolo arăta ca un lagăr bântuit de fantome. Primii care au revigorat Galata au fost emigranții din Anatolia Estică. Apoi, în anii 1990, estetica și virtuțile ei practice au fost redescoperite de către străinii care predau la noile școli private. După aceasta, acele clădiri de piatră care se țineau încă în picioare, împotriva trecerii timpului, au fost invadate de scriitori, pictori, tot felul de artiști și de câțiva profesioniști care credeau că posedă un spirit boem.

Proprietarul Bufetului Tigris de pe strada Turnul Galata era Dervan din Diyarbakir. Era zvonuri că fusese torturat în timpul celor cinci ani de pușcărie, ca prizonier politic. El știa bine că aceste rumori erau cele care atrăgeau tinerii la cafeneaua lui, în ciuda mâncării dulci pe care-o oferea. La stânga intrării, era avizierul „Spark”. Acolo, afișa Devran comentarii și extrase din poeme acceptabile și din non-fiction, ale aripilor-stângiste. Una din recomandările lui m-a ajutat să fac pace cu poezia, pe care liceul o transformase, pentru mine, într-un lucru neplăcut. Titlul capodoperei era un poem remarcabil, el însuși. Mulțumită titlului lui Ahmed Arif „*Cei puși în lanțuri sunt doborâți de dor*”, am început să citesc poezie în fiecare zi și mi-am început propria colecție

de poezii. De fiecare dată când mă cufundam într-un poem, simțeam aceeași plăcere ca atunci când rezolvam o ecuație matematică sau, poate, simțeam că schiez pe o tablă de șah cu nenumărate pătrate, care atârna de cer. Îmi găseam liniștea în poezie și bombăneam pe oricine intra în camera mea, inclusiv pe bunica. Am considerat extrem de seducător erotismul sublimat din poezia popularului poet din secolul al șaptesprezecelea, Karacaoğlu. l-am ascuns chiar și lui Iskender Abi faptul că, uneori, mă masturbam citind acele versuri. Poemele pe care le-am scris în anii mei de liceu i le-am arătat numai lui Selçuk Altun. Acesta era un prieten apropiat al lui Eugenio, care îi favoriza latura bibliofilă în detrimentul celei de scriitor. Când el a declarat poezia mea „nu fără speranță”, mi-am încercat mâna cu traducerile. Versiunile mele din Montale și Cavafy mi se păreau ca dosul unei carpete de mătase. Eugenio a spus:

— Ei bine, ce faci dacă sufletul unui poet refuză să colaboreze cu tine?

În trecut, biroul pentru vânzarea de proprietăți de sub Bufetul Tigris era atelierul de reparat ceasuri de mână al lui Panayot Stilyanidis. Pe când eu eram pe la mijlocul școlii, Panayot avea vreo șaptezeci de ani și lucra singur. Cum cu greu mai găseai persoane care să vrea să-și repare ceasurile, el lucra în principal piese vechi, complicate, trimise lui de către comercianții de antichități. Eram fericit când mă lăsa să-l privesc lucrând. Mă puneă să ascult salvele duelului dintre ceasurile antice de perete și cele de masă, din magazine. Încetam să mai respir când lua în mână penseta lui specială. Partea interioară a unui ceas era la fel de complicată ca și bordul unui aeroplan, pentru mine, și, când penseta îl făcea să ticăie, era la fel de fantastic ca și cum s-ar fi trezit o mumie egipteană. Meșterul maestru Panayot chicotea când începeam să mă panichez din cauza numărului de comisioane pe care mă puneă să le fac. În mijlocul mesei de lucru se afla un ceas franțuzesc antic. Am privit

cu gura căscată cum o pasăre mecanică de culoarea curcubeului, aflată într-o colivie aurită, oscila la dreapta și la stânga, la fiecare a doua bătaie. Inima meșterului Panayot a încetat să ticăie la cinci zile după ce-mi dăduse ceasul pe care i-l lăsase tatăl lui. Panayot nu avea copii; era ultima za din lanțul familiei Stilyanidis, care fuseseră ceasornicari timp de patru generații. După moartea lui, văduva i-a vândut clădirea lor mamei și s-a întors acasă, în Chios, cu restul ceasurilor de masă și de mână antice, ale soțului ei.

*

Când eram întrebat ce vreau să mă fac când voi fi mare, răspundeam cu nerăbdare: „Ceasornicar”. Când bunica m-a întrebat ce vreau să studiez, i-am răspuns: „Semiologia” și am tăcut. Visul meu era să fiu studentul lui Umberto Eco la Universitatea din Bologna. Haji Ulviye, descoperind că semiologie însemna limbajul semnelor, s-a întrebat dacă nu cumva sunt un idiot. Apoi, de conveniență cu mama, mi-a făcut o propunere: dacă alegeam ingineria sau studiul afacerilor, era dispusă să-mi susțină educația în America. Cu îndrumarea lui Eugenio – el își luase un PhD la Berkeley – am aplicat la o duzină de școli. Sub exemplul lui Selçuk Altun am adăugat și Columbia pe listă, în ultima clipă. Când a sosit o scrisoare de acceptare de la Departamentul de Economie al Universității Columbia, am citit-o de trei ori, la diferite ore ale zilei.

Abia târziu, când am completat formularul de înscriere, am aflat că Universitatea Columbia era în New York City. Cei patru ani de facultate i-am trăit într-un oraș enciclopedic. Am constatat că numai cei bogați și săracii îndrăzneți se bucurau de New York; restul, trebuia să ne mulțumim cu filosofarea despre viața obișnuită. Anii au trecut repede, fără nicio poveste de dragoste sau aventură și, înainte să-mi dau seama că se terminase facultatea, zburam spre Turcia

cu diplomă de absolvire a facultății, de la Universitatea Columbia. Să se fi întâmplat ceva cu mine sau cu patria mea? La îmbarcarea în avionul cu destinația Istanbul, în aeroportul de la New York, m-am întrebat ce titluri ener-vante voi întâlni, la aterizare. Mulți dintre compatrioții mei păreau a nu se simți mai prost în legătură cu creșterea con-tinuă a corupției decât în legătură cu faptul că echipa lor de fotbal favorită nu marcase niciun gol. De fapt, nici măcar nu citeau ziarele, ci stăteau lipiți de televizor, pasionați fiind de seriale. Eu mă simțeam nemulțumit de Parlamentul pe care ei îl aleseseră.

Mi-am luat slujbă la departamentul de investiții al unei mari bănci, pentru a-mi liniști familia. Dar nu i-am putut suporta pe nătângii de colegi și nici conducerea inefficientă. În plus, trebuie să recunosc, uram să mi se dea ordine. La sfârșitul primei luni de serviciu, am demisionat, sigur fiind că bunica va spune: „Exact ca bunicu-său”.

M-am gândit că aș putea încerca o carieră academică în economie. Lui Haji Ulviye îi plăceau mult titluri precum Guvernator/General/Profesor. Era de-acord să-mi finanțeze sejururile în afara țării, atâta timp cât acestea se încheiau cu o numire la catedră. Profesorul meu favorit de la Columbia a fost Assael Farhi, fiul unei familii din Istanbul, familia Balat, care preda în cadrul unui program doctoral la Școala de Economie din Londra. Am aplicat și-am fost admis pen-tru trimestrul de iarnă, ceea ce însemna că vacanța mea obișnuită se prelungea cu trei luni. M-am dus în Italia, pentru două săptămâni. Acolo, am dat de Elsa, care conducea o galerie de artă, în Veneția. Împărțea o vilă îngrozitoare cu o pictoriță care mirosea a diluant de vopsele.

— Arăți ca un vechi gentleman mediteraneeen, genul pe care femeile ar vrea să-l extermine, a spus artista.

În timpul cinei, Elsa m-a pus la curent cu evoluția lui Alberto. Acesta emigrase în Australia și, acum, preda chi-mie la un liceu din Sydney. Soția lui lucra la departamentul